

Sygn. akt I C 130/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 listopada 2021 r.

Sąd Okręgowy w Siedlcach Wydział I Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSO Andrzej Kirsch

po rozpoznaniu w dniu 30 listopada 2021 r. w Siedlcach

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z powództwa G. Ł.

przeciwko B. H.

o zachówek

I. zasądza od pozwanej B. H. na rzecz powoda G. Ł. kwotę **733.534,25 zł** (siedemset trzydzieści trzy tysiące pięćset trzydzieści cztery złote i dwadzieścia pięć groszy) wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie:

- od kwoty 425.668,76 zł (czteryście dwadzieścia pięć tysięcy sześćset sześćdziesiąt osiem złotych i siedemdziesiąt sześć groszy) za okres od dnia 1 lutego 2017 r. do dnia zapłaty,

- od kwoty 307.865,49 zł (trzysta siedem tysięcy osiemset sześćdziesiąt pięć złotych i czterdzieści dziewięć groszy) za okres od dnia 2 października 2020 r. do dnia zapłaty,

II. w pozostałej części powództwo w zakresie żądanych odsetek ustawowych za opóźnienie oddala,

III. zasądza od pozwanej B. H. na rzecz powoda G. Ł. kwotę 16.817 zł (szesnaście tysięcy osiemset siedemnaście złotych) tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 10.800 zł (dziesięć tysięcy osiemset złotych) tytułem kosztów zastępstwa procesowego,

IV. nakazuje pobrać od pozwanej B. H. na rzecz Skarbu Państwa (kasa Sądu Okręgowego w Siedlcach): kwotę 31.677 zł (trzydzieści jeden tysięcy sześćset siedemdziesiąt siedem złotych) tytułem brakującej części opłaty od pozwu oraz kwotę 11.379,23 zł (jedenaście tysięcy trzysta siedemdziesiąt dziewięć złotych i dwadzieścia trzy grosze) tytułem części wynagrodzenia biegłego G. K. za sporządzenie opinii, pokrytego tymczasowo z sum Skarbu Państwa.

Sygn. akt I C 130/17

UZASADNIENIE

W dniu 1 lutego 2017 r. wpłynął do Sądu Okręgowego w Siedlcach pozew G. Ł., w którym wniósł o zasądzenie od pozwanej B. H. kwoty 425.668,76 zł tytułem zachowku wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty.

Powód dochodził przedmiotowym pozwem od swojej siostry B. H. kwoty 425.668,76 zł tytułem uzupełnienia zachowku po matce R. Ż., zmarłej w W. w dniu 20 lipca 2011 r.

Uzasadnienie pozwu znajduje się na kartach 4-6 akt sprawy.

Na rozprawie w dniu 30 czerwca 2017 r. pozwana złożyła do akt sprawy pismo procesowe zatytułowane „odpowiedź na pozew”, sporządzone przez ustanowionego w sprawie zawodowego pełnomocnika. W piśmie tym pełnomocnik pozwanej nie uznał powództwa, wniósł o jego oddalenie w całości, wniósł również o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Uzasadnienie odpowiedzi na pozew znajduje się na kartach 82-84 akt sprawy.

W dniu 27 sierpnia 2020 r. wpłynęło do akt sprawy pismo procesowe pełnomocnika powoda, w którym rozszerzone zostało powództwo w ten sposób, że powód wniósł o zasądzenie od pozwanej kwoty 733.534,25 zł tytułem zachowku po matce wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty (k. 445-446).

Po złożeniu przez pełnomocnika powoda odpisu powyższego pisma z dnia 27 sierpnia 2020 r. zawierającego rozszerzenie powództwa, zarządzono doręczenie odpisu tego pisma pełnomocnikowi pozwanej (k. 453 – zarządzenie).

Pełnomocnik pozwanej nie odebrał osobiście korespondencji zawierającej pismo rozszerzające powództwo. Przesyłka po raz pierwszy została awizowana w dniu 9 września 2020 r., po raz drugi w dniu 17 września 2020 r., po czym zwrócona do Sądu jako nieodebrana w dniu 28 września 2020 r. (k. 463).

W dniu 29 czerwca 2021 r. wpłynęło do akt sprawy pismo procesowe pełnomocnika powoda, w którym podtrzymał dotychczasowe stanowisko i wniósł o zasądzenie od pozwanej kwoty 733.534,25 zł tytułem zachowku wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie za okres od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty (k. 517-517v).

W dniu 14 lipca 2021 r. wpłynęło do akt sprawy pismo procesowe pełnomocnika pozwanej, w którym nie uznał powództwa i wniósł o jego oddalenie. Pełnomocnik pozwanej stwierdził, że roszczenie powoda jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego i zgodnie z art. 5 kc – nie korzysta z ochrony. Pełnomocnik pozwanej powołał się dodatkowo na testament spadkodawczyni R. Ż., w którym stwierdziła ona, że G. Ł. „został zaspokojony w drodze darowizn za życia testatorki”. Zdaniem strony pozwanej, przedmiotowy zapis znajdujący się w testamencie stanowi dowód, iż powodowi nie przysługuje wobec pozwanej roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia (k. 519-520).

Sąd Okręgowy ustalił, co następuje:

Powód G. Ł. i pozwana B. H. są rodzeństwem przyrodnim.

Spadkodawczyni R. Ż. była matką powoda i pozwanej. Zmarła w dniu 20 lipca 2011 r. w W., ostatnio na stałe zamieszkiwała w miejscowości O..

W dniu 20 kwietnia 1998 r. w kancelarii notarialnej w G. przed notariuszem M. Ś. spadkodawczyni R. G. sporządziła testament notarialny, mocą którego do całego spadku po sobie powołała swoją córkę B. H.. Spadkodawczyni oświadczyła w testamencie, że pomija w nim swojego syna G. Ł., gdyż został on zaspokojony w drodze darowizn za życia testatorki.

Postanowieniem z dnia 4 stycznia 2012 r., wydanym w sprawie I Ns 891/11, Sąd Rejonowy w Garwolinie stwierdził, że spadek po R. Ż. z mocy ustawy nabył syn G. Ł. s. M. i R. w 1/2 części z dobrodziejstwem inwentarza i córka B. H. c. F. i R. w 1/2 części z dobrodziejstwem inwentarza.

Postanowieniem z dnia 22 kwietnia 2021 r., wydanym w sprawie I Ns 401/19, Sąd Rejonowy w Garwolinie zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w Garwolinie, wydane w dniu 4 stycznia 2012 r. w sprawie I Ns 891/11, w ten sposób, że stwierdził, iż spadek po R. Ż. zmarłej w dniu 20 lipca 2011 r. w W., mającej ostatnie miejsce stałego pobytu w miejscowości O., nabyła z mocy testamentu notarialnego, sporządzonego w Kancelarii Notarialnej w G. w dniu 20 kwietnia 1998 r. przed notariuszem M. Ś., zapisanego w Rep. A nr (...), otwartego i ogłoszonego przez Sąd Rejonowy w Garwolinie w sprawie I Ns 640/19, B. H. w całości.

Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Garwolinie A. K. dokonała w sprawie Km 17/12 spisu inwentarza po zmarłej w dniu 20 lipca 2011 r. R. Ż.. W dniu 10 kwietnia 2013 r. komornik sporządziła protokół spisu inwentarza, w którym stwierdziła, że stan czynny spadku stanowią: 1) meble biurowe koloru olcha o wartości 150 zł, 2) laptop I. o wartości 100 zł, 3) drukarka laserowa O. o wartości 100 zł i 4) udział wynoszący 2/8 części we współwłasności zabudowanej nieruchomości o powierzchni 0,0900 ha, położonej w O. i oznaczonej numerem ewidencyjnym (...) o wartości 72.360 zł.

Spadkodawczyni R. Ż. była właścicielką zabudowanej nieruchomości stanowiącej gospodarstwo rolne o powierzchni 95,1600 ha, położonej w miejscowości O. i składającej się z działek gruntu oznaczonych numerami ewidencyjnymi: (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...) i (...). Dla powyższej nieruchomości Sąd Rejonowy w Garwolinie prowadzi księgę wieczystą oznaczoną numerem (...).

W dniu 6 sierpnia 2002 r. w W. przed notariuszem A. C. zawarta została umowa darowizny (Rep. A Nr (...)), mocą której R. Ż. podarowała swojej córce B. H. udział wynoszący 1/10 części we współwłasności opisanej powyżej zabudowanej nieruchomości rolnej (gospodarstwie rolnym) położonej w O..

W dniu 19 listopada 2009 r. w W. przed notariuszem J. R. zawarta została kolejna umowa darowizny (Rep. A nr (...)), mocą której R. Ż. podarowała swojej córce B. H. udział wynoszący 9/10 części we współwłasności opisanej powyżej zabudowanej nieruchomości rolnej (gospodarstwie rolnym) położonej w O..

Na mocy obu powyższych umów darowizny pozwana B. H. stała się właścicielką całego gospodarstwa rolnego o powierzchni przeszło dziewięćdziesięciu pięciu hektarów, położonego w O..

Spadkodawczyni R. Ż. była właścicielką zabudowanej nieruchomości gruntowej o powierzchni 0,0900 ha, położonej w miejscowości O. i składającej się z działki gruntu oznaczonej obecnie numerem ewidencyjnym (...). Dla powyższej nieruchomości Sąd Rejonowy w Garwolinie prowadzi księgę wieczystą oznaczoną numerem (...).

W dniu 31 grudnia 2010 r. w G. przed notariuszem J. K. zawarta została umowa darowizny (Rep. A Nr (...)), mocą której R. Ż. podarowała swojej córce B. H. udział wynoszący 6/8 części we współwłasności opisanej powyżej zabudowanej nieruchomości gruntowej, położonej w O..

Przed Sądem Rejonowym w Garwolinie toczyło się z wniosku G. Ł. postępowanie w przedmiocie działu spadku po R. Ż. i zniesienie współwłasności. Przedmiotowa sprawa oznaczona była sygnaturą I Ns 471/13. Postanowieniem z dnia 11 maja 2015 r. Sąd Rejonowy w Garwolinie ustalił, że w skład spadku po R. Ż. wchodzi: udział wynoszący 2/8 części we współwłasności zabudowanej nieruchomości gruntowej składającej się z działki gruntu oznaczonej numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni 0,0900 ha, położonej w O., jeden udział w spółce (...) sp. z o.o. z siedzibą w W., meble biurowe, tj. szafy, szafki i biurka oraz równowartość laptopa I. i drukarki laserowej O. w kwocie 200 zł. Sąd dokonał działu spadku po R. Ż. w ten sposób, że wszystkie powyższe składniki przyznał na własność G. Ł.. Sąd dokonał ponadto zniesienia współwłasności zabudowanej nieruchomości gruntowej o powierzchni 0,0900 ha, położonej w O. i oznaczonej numerem ewidencyjnym (...), w ten sposób, że nieruchomość tę przyznał na własność B. H.. Z tytułu zniesienia współwłasności powyższej nieruchomości Sąd zasądził od B. H. na rzecz G. Ł. spłatę w kwocie 18.290 zł, płatną w pięciu ratach.

W dniu 24 stycznia 2003 r. w W. przed notariuszem A. C. zawarta została umowa zamiany i umowa sprzedaży, mocą której m.in. G. Ł. sprzedał udział wynoszący 7/16 części we współwłasności zabudowanej nieruchomości, położonej w W. dzielnicy W. (dawniej w W. – A.) przy ulicy (...), oznaczonej numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni 1237 m², za cenę 180.000 zł. Sprzedaż nastąpiła w udziale po 1/2 części na rzecz małżonków A. S. i G. S. oraz Ł. S..

Udziału we współwłasności powyższej nieruchomości powód G. Ł. nie otrzymał od swojej matki R. Ż.. Otrzymał go od swojego dziadka w 1995 r. na podstawie umowy darowizny.

Nieruchomość stanowiąca zabudowane gospodarstwo rolne i będąca własnością pozwanej B. H., dla której w Sądzie Rejonowym w Garwolinie prowadzona jest księga wieczysta numer (...), odpowiada działkom gruntu oznaczonym obecnie w ewidencji gruntów numerami: (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...) i (...) o łącznej powierzchni 82,23 ha oraz części działki numer (...) o powierzchni 9,10 ha w granicach, w jakich odpowiada ona dawnym działkom numer (...). Aktualna wartość powyższej nieruchomości, według stanu z dnia 19 listopada 2009 r., wynosi **3.215.391 zł**.

Aktualna wartość zabudowanej nieruchomości gruntowej składającej się z działki gruntu oznaczonej numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni 0,0900 ha, dla której w Sądzie Rejonowym w Garwolinie prowadzona jest księga wieczysta numer (...), według stanu na dzień 31 grudnia 2010 r., wynosi **78.100 zł**.

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie dowodów: kserokopii umowy darowizny z dnia 31 grudnia 2010 r. (k. 23-26), odpisu postanowienia SR w Garwolinie wydanego w dniu 4 stycznia 2012 r. w sprawie I Ns 891/11 (k. 27), protokołu spisu inwentarza w sprawie Km 17/12 (k. 28-28v), kopii umowy darowizny z dnia 19 listopada 2009 r. (k. 29-35), kopii postanowienia SR w Garwolinie wydanego w dniu 11 maja 2015 r. w sprawie I Ns 471/13 (k. 36-38), pisma powoda stanowiącego wezwanie pozwanej do zapłaty z dnia 25 sierpnia 2015 r. wraz z dowodem jego nadania przesyłką poleconą (k. 39-42), treści ksiąg wieczystych prowadzonych przez Sąd Rejonowy w Garwolinie i oznaczonych numerami (...) i (...), kopii umowy sprzedaży i zamiany z dnia 24 stycznia 2003 r. (k. 128-134), zawiadomień o wszczęciu egzekucji przeciwko R. Ż. (k. 136-145), testamentu notarialnego R. Ż. z dnia 20 kwietnia 1998 r. (k. 208-209), opinii biegłego G. K. z dnia 11 października 2019 r. (k. 247-296), z dnia 24 września 2019 r. (k. 317-335) i z dnia 24 marca 2020 r. (k. 390-394), postanowienia SR w Garwolinie z dnia 22 kwietnia 2021 r. w sprawie I Ns 401/19 (k. 521).

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 991 par. 1 kc „zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni – dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach – połowa wartości tego udziału (zachówek)”. Obowiązująca w polskim prawie zasada swobody testowania oznacza, że spadkodawca może ustanowić spadkobiercą całego swojego majątku osobę spoza kręgu najbliższych krewnych. Przewidziana w art. 991 par. 1 kc instytucja zachowku stanowi ustawowe zabezpieczenie interesów osób najbliższych spadkodawcy. Z treści art. 991 par. 2 kc wynika, że w pierwszej kolejności zobowiązanym z tytułu zachowku jest spadkobierca. Jeżeli jednak uprawniony nie może uzyskać od spadkobierców należnego mu zachowku, na podstawie art. 1000 par. 1 kc odpowiedzialność ponoszą także osoby, które otrzymały od spadkodawcy darowiznę podlegającą doliczeniu do spadku.

W doktrynie prawa cywilnego istniał spór dotyczący tego, kiedy powstaje uprawnienie do zachowku dla osób będących najbliższymi krewnymi spadkodawcy. Zgodnie z art. 991 par. 1 kc zachówek należy się zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, **którzy byliby powołani do spadku z ustawy**. Wydaje się, że uprawnionym byłby pogląd, iż prawo do zachowku powstaje dla tych osób wyłącznie, gdy **byliby** powołani do spadku, a w rzeczywistości z powodu rozporządzenia testamentowego spadkodawcy do spadku jednak nie zostali powołani. W takiej sytuacji osoba, która w praktyce została powołana do spadku z mocy ustawy i należy do kręgu osób wymienionych w art. 991 par. 1 kc, nie byłaby uprawniona do zachowku. W praktyce pojawił się jednak problem, co w sytuacji, kiedy osoba, która zalicza się do kręgu osób wymienionych w art. 991 par. 1 kc i została powołana do spadku z mocy ustawy, nie otrzymała należnej jej części spadku. Przyczyną braku zaspokojenia spadkobiercy może być to, że spadkodawca przed śmiercią wyzbył się całego majątku. Problem ten rozstrzygnął Sąd Najwyższy, który m.in. w wyroku z dnia 13 lutego 2004 r. (II CK 444/02) stwierdził, iż „jeżeli uprawniony do zachowku, dziedziczący z ustawy wspólnie z innymi osobami, nie otrzymał należnego mu zachowku, ma przeciwko współspadkobiercom roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia”. W uzasadnieniu wyroku podniesiono, że prawo spadkowe zapewnia członkom najbliższej rodziny spadkodawcy, zaliczonym do kręgu uprawnionych do zachowku, uzyskanie określonej korzyści ze spadku niezależnie od woli spadkodawcy, tj. choćby spadkodawca

pozbawił ich tej korzyści przez rozrządzenia testamentowe lub dokonane darowizny. Dalej Sąd Najwyższy pisze: „(...) stąd jednoznaczny wniosek, że o powstaniu na rzecz uprawnionego do zachowku roszczenia przeciwko spadkobiercy o pokrycie lub uzupełnienie w pieniądzu zachowku rozstrzyga tylko to, czy otrzymał on w całości należny mu zachówek w postaci powołania do spadku, zapisu lub uczynionej przez spadkodawcę na jego rzecz darowizny. Jeżeli nie otrzymał, roszczenie o zachówek przysługuje mu, **choćby został powołany do spadku, nawet z ustawy**. Jeżeli uprawniony nie może otrzymać od spadkobiercy należnego mu zachowku, może żądać od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku”.

Materiał dowodowy zgromadzony w sprawie przekonuje ponad wszelką wątpliwość, że co do zasady powód G. Ł. jest osobą uprawnioną do zachowku po zmarłej matce R. Ż.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz doktrynie prawa cywilnego ugruntowany jest pogląd, że o wielkości zachowku winna decydować chwila otwarcia spadku, ponieważ z tą chwilą powstaje dla osoby uprawnionej roszczenie o zachówek. W niniejszej sprawie jest to data 20 lipca 2011 r. (data zgonu spadkodawczyni R. Ż.). Aby ustalić wysokość zachowku należy, stosownie do treści art. 991 par. 1 kc, pomnożyć ustawowy udział spadkowy przez $1/2$ lub $2/3$. Ułamek stanowiący podstawę do obliczenia zachowku należy pomnożyć przez tzw. substrat zachowku, który oblicza się ustalając czystą wartość spadku i doliczając do niej wartość dokonanych przez spadkodawcę darowizn.

Jak wynika z ustalonego w sprawie stanu faktycznego, w chwili swojej śmierci spadkodawczyni R. Ż. pozostawiła po sobie następujące składniki majątkowe: 1) udział wynoszący $2/8$ części we współwłasności zabudowanej nieruchomości gruntowej położonej w O. i oznaczonej numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni 0,0900 ha, dla której w Sądzie Rejonowym w Garwolinie prowadzona jest księga wieczysta numer (...) jeden udział w spółce (...) sp. z o.o. z siedzibą w W., 3) meble biurowe w kolorze olchy (szafy, szafki i biurka), 4) równowartość laptopa I. i drukarki laserowej O. w kwocie 200 zł. Skład masy spadkowej po R. Ż. został ustalony przez Sąd Rejonowy w Garwolinie w postanowieniu o dziale spadku po R. Ż. i zniesieniu współwłasności, wydanym w dniu 11 maja 2015 r. w sprawie I Ns 471/13 (k. 36-38). W niniejszej sprawie, toczącej się przed Sądem Okręgowym w Siedlcach, strony nie wykazały, aby w chwili swojej śmierci spadkodawczyni R. Ż. była właścicielką jeszcze innych składników majątkowych.

Stosownie do treści art. 993 kc – „przy obliczaniu zachowku nie uwzględnia się zapisów zwykłych i poleceń, natomiast dolicza się do spadku, stosownie do przepisów poniższych, darowizny oraz zapisy windykacyjne dokonane przez spadkodawcę”. Z powyższego przepisu wynika, że co do zasady doliczanie darowizn do substratu zachowku jest obligatoryjne i nie dotyczy to wyłącznie drobnych darowizn, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych oraz dokonanych przed więcej niż dziesięć laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, o ile dotyczy to osób nie będących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku. A contrario – **darowizny dokonane na rzecz spadkobierców i osób uprawnionych do zachowku podlegają doliczeniu do substratu zachowku zawsze, bez względu na to, kiedy zostały dokonane**.

Jak podniesiono w ustalonym w sprawie stanie faktycznym, w postanowieniu wydanym w dniu 4 stycznia 2012 r. w sprawie I Ns 891/11 Sąd Rejonowy w Garwolinie stwierdził, że spadek po R. Ż. na podstawie ustawy nabyły jej dzieci – G. Ł. (powód) i B. H. (pozwana) w części po $1/2$ każde z nich z dobrodziejstwem inwentarza (k. 27). Powyższe postanowienie zostało jednak wyeliminowane z obrotu prawnego. Otóż postanowieniem wydanym w dniu 22 kwietnia 2021 r. w sprawie I Ns 401/19 Sąd Rejonowy w Garwolinie zmienił postanowienie wydane w dniu 4 stycznia 2012 r. w sprawie I Ns 891/11, stwierdzając, że spadek po R. Ż. na podstawie testamentu notarialnego, sporządzonego w dniu 20 kwietnia 1998 r., nabyła B. H. (pozwana) w całości (k. 533).

Aby ustalić wysokość zachowku należy, stosownie do treści art. 991 par. 1 kc, pomnożyć ustawowy udział spadkowy przez $1/2$ lub $2/3$. W chwili śmierci matki powód G. Ł. nie był oczywiście małoletni, nie był również osobą niezdolną do pracy. To oznacza, że udział spadkowy, który przypadłby powodowi z tytułu nabycia spadku z ustawy ($1/2$ części), należy pomnożyć przez $1/2$, co da wynik $1/4$. Z kolei w celu obliczenia wartości należnego zachowku należy pomnożyć ustalony powyżej ułamek ($1/4$) przez tzw. substrat zachowku, który oblicza się ustalając czystą wartość spadku i doliczając do niej wartość dokonanych przez spadkodawcę darowizn.

W tym miejscu niezbędnym jest odniesienie się do argumentacji prawnej podniesionej przez pełnomocnika pozwanej w uzasadnieniu odpowiedzi na pozew, jak również w toku sprawy. Otóż na początkowym etapie postępowania pełnomocnik pozwanej twierdził, że powód G. Ł. nie jest uprawniony do zachowku, ponieważ nie byłby powołany do dziedziczenia po matce R. Ż. z mocy ustawy. Na przeszkodzie temu miała stać – zdaniem pełnomocnika pozwanej – treść art. 1059 kc, który przewidywał specjalne kwalifikacje do dziedziczenia gospodarstwa rolnego. Pełnomocnik pozwanej stał na stanowisku, że skoro w skład spadku po R. Ż. wchodził wyłącznie udział w nieruchomości rolnej, a ponadto przedmiotem uczynionych na rzecz córki B. H. darowizn również były wyłącznie udziały we współwłasności gospodarstwa rolnego, to powód – nie posiadając kwalifikacji do dziedziczenia gospodarstwa rolnego – nie byłby powołany do dziedziczenia z ustawy przedmiotowego gospodarstwa rolnego.

Należy przypomnieć stronie pozwanej, że wyrokiem z dnia 31 stycznia 2001 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 1059 kc w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 26 października 1971 r. zmieniającą ustawę – Kodeks cywilny i w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 28 lipca 1990 r. jest zgodny z przywołanymi w wyroku przepisami Konstytucji w zakresie, w jakim odnosi się do spadków otwartych przed dniem ogłoszenia wyroku (14 lutego 2001 r.), natomiast jest niezgodny ze wskazanymi przepisami w odniesieniu do spadków otwartych od dnia 14 lutego 2001 r.

Spadek po spadkodawczyni R. Ż. otworzył się z chwilą jej śmierci, tj. w dniu 20 lipca 2011 r., co oznacza, że do spadku tego nie mają zastosowania specjalne przesłanki dziedziczenia ustawowego gospodarstwa rolnego. Składnik spadku po R. Ż. będący gospodarstwem rolnym bądź udziałem we współwłasności takowego gospodarstwa, był dziedziczony na tzw. zasadach ogólnych. Gdyby zatem powód G. Ł. został powołany do spadku po matce z mocy ustawy, to odziedziczyłby spadek razem z siostrą B. H. w części po 1/2 każde z nich w odniesieniu do wszystkich składników tego spadku.

Pełnomocnik pozwanej powoływał się również na treść art. 1082 kc, który stanowi, iż – „jeżeli do spadku należy gospodarstwo rolne, ustalenie zachowku następuje z uwzględnieniem przepisów niniejszego tytułu, a także odpowiednio art. 216”. W przywołanym powyżej wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 stycznia 2001 r., odnoszącym się do dziedziczenia gospodarstw rolnych, Trybunał nie zakwestionował zgodności z Konstytucją RP tego przepisu. Oznacza to, że znajduje on zastosowanie również do dziedziczenia spadków otwartych od dnia 14 lutego 2001 r. Należy jednak zauważyć przy tym, że przepis art. 1082 kc znajduje zastosowanie jedynie do ustawowego dziedziczenia gospodarstw rolnych, w których grunty rolne przekraczają jeden hektar. Zatem ustalenie zachowku w przypadku dziedziczenia testamentowego oraz dziedziczenia ustawowego gospodarstw rolnych, w których grunty rolne nie przekraczają powierzchni 1 ha, odbywa się na zasadach ogólnych (art. 991-1007 kc). Należy również odnotować bardzo ważny wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2014 r. (I CSK 253/13), w którym stwierdzono, że „darowizna gospodarstwa rolnego przez spadkodawcę na rzecz spadkobiercy podlega zaliczeniu na substrat zachowku, bez względu na to, czy uprawniony do zachowku w chwili jej dokonania odpowiadał przesłankom określonym w art. 1059 kc, gdy spadek został otwarty od dnia 14 lutego 2001 r.”.

Mając na uwadze powyższe stwierdzić należy, że z uwagi na otwarcie spadku po R. Ż. w dniu 20 lipca 2011 r. (przeszło dziesięć lat po dacie 14 lutego 2001 r.), a także powołanie pozwanej B. H. do spadku po matce z testamentu, przepisy art. 1058 kc i następne, w tym art. 1082 kc, nie będą miały w niniejszej sprawie zastosowania.

Przechodząc do oceny zarzutów pozwanej, które dotyczyły osoby powoda i oparte zostały o normę artykułu 5 kc, stwierdzić należy, że brak jest w sprawie jakichkolwiek obiektywnych i wiarygodnych dowodów na to, aby powód G. Ł. dopuszczał się względem matki R. Ż. zachowań niemoralnych, nieetycznych bądź sprzecznych z zasadami współżycia społecznego. Zeznający na te okoliczności świadkowie Ł. S., W. K., I. L., G. S., Z. Z., M. Z. i E. G. mieli w tym zakresie ogólnikową i bardzo powierzchowną wiedzę. Twierdzili, że powód w zasadzie nie interesował się matką i miał z nią sporadyczny kontakt. Powyższe okoliczności zakwestionowali z kolei zeznający w charakterze świadków M. G. i S. S., twierdząc, że to pozwana B. H. postępowała nagannie wobec matki, zaś powoda wskazywali jako osobę, która pomagała matce i wspierała ją finansowo.

W ocenie Sądu Okręgowego oczywistym jest, że fakt zamieszkiwania przez powoda G. Ł. na stałe za granicą niewątpliwie znacząco utrudniał regularne i osobiste relacje z matką R. Ż.. Nie jest to jednak okoliczność, która mogłaby skutkować przypisaniem powodowi dopuszczania się wobec matki zachowań sprzecznych z zasadami współżycia społecznego. To z kolei wyklucza możliwość zastosowania w sprawie normy art. 5 kc.

Zeznania zawnioskowanych przez pozwaną świadków nie były również wystarczające do poczynienia ustaleń, jakoby powód G. Ł. otrzymywał od matki za jej życia znaczące przysporzenia majątkowe, czy to rzeczowe czy też finansowe. W tym obszarze twierdzenia świadków również były wyjątkowo ogólnikowe, a wszystkie szczegółowe pytania dotyczące rzekomo przekazywanych przez R. Ż. kwot bądź spłacanych zobowiązań, kwitowali stwierdzeniami „nie wiem”. Z kolei przedłożone do akt sprawy przez stronę pozwaną kserokopie umów dokumentujących zaciąganie przez powoda zobowiązań finansowych, same w sobie nie mogą stanowić dowodu, że zobowiązania te były spłacane przez R. Ż.. Do pewnego stopnia twierdzeniom o dokonywanych przez R. Ż. przysporzeniach finansowych na rzecz powoda, przeczą dokumenty, z których wynika, że przez wiele lat przed śmiercią R. Ż. to przeciwko niej toczyły się liczne postępowania egzekucyjne, niektóre z nich o znaczne kwoty (k. 136-145).

W ocenie Sądu Okręgowego, wbrew twierdzeniom pełnomocnika pozwanej, w niniejszej sprawie nie ma żadnego jurydycznego znaczenia zawarte przez R. Ż. w testamencie notarialnym z dnia 20 kwietnia 1998 r. stwierdzenie, iż „pomija ona w testamencie swojego syna G. Ł., gdyż został on zaspokojony w drodze darowizny za życia testatorki” (k. 522). Dokument w postaci rzezonego testamentu stanowił dowód wyłącznie tego, że spadkodawczyni R. Ż. złożyła oświadczenie w nim zawarte (dokument prywatny). W związku z tym, że powód zakwestionował w przedmiotowej sprawie twierdzenia jakoby otrzymywał od matki darowizny, bądź aby spłacała ona za niego zobowiązania finansowe, obowiązek udowodnienia tych okoliczności spoczywał na pozwanej. Takowych dowodów pozwana w sprawie nie przedstawiła.

Jak podniesiono powyżej, postanowieniem z dnia 22 kwietnia 2021 r. wydanym w sprawie I Ns 401/19, Sąd Rejonowy w Garwolinie zmienił postanowienie z dnia 4 stycznia 2012 r. (I Ns 891/11) i stwierdził ostatecznie, że spadek po R. Ż. zmarłej w dniu 20 lipca 2011 r. w W., na podstawie testamentu notarialnego nabyła w całości córka B. H. (pозwana).

Substrat należnego powodowi zachowku stanowią: majątek spadkowy pozostawiony przez spadkodawczynię R. Ż. oraz doliczone do tego spadku darowizny, których dokonała spadkodawczyni. W postanowieniu wydanym w dniu 11 maja 2015 r. w sprawie I Ns 471/13 Sąd Rejonowy w Garwolinie ustalił, że w skład spadku po R. Ż. weszły: udział wynoszący 2/8 części we współwłasności zabudowanej nieruchomości, położonej w O. i oznaczonej numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni 0,0900 ha, dla której w Sądzie Rejonowym w Garwolinie prowadzona jest księga wieczysta numer (...), jeden udział w spółce (...) sp. z o.o. z siedzibą w W., własność mebli biurowych w kolorze olchy (szafy, szafki i biurka) oraz równowartość laptopa I. i drukarki laserowej O. w kwocie 200 zł. Z kolei jak wynika z ustalonego w sprawie stanu faktycznego, co potwierdzają złożone do akt sprawy kserokopie aktów notarialnych oraz wpisy znajdujące się w prowadzonych dla nieruchomości księgach wieczystych, dwiema umowami darowizn z dnia 6 sierpnia 2002 r. i 19 listopada 2019 r. R. Ż. przekazała swojej córce B. H. własność zabudowanej nieruchomości rolnej, położonej w O. o powierzchni przeszło dziewięćdziesięciu pięciu hektarów, dla której w Sądzie Rejonowym w Garwolinie prowadzona jest księga wieczysta numer (...), zaś mocą umowy darowizny z dnia 31 grudnia 2010 r. przekazała pozwanej udział wynoszący 6/8 części we współwłasności zabudowanej nieruchomości gruntowej, położonej w O. (działka numer (...)) o powierzchni 0,0900 ha, dla której w Sądzie Rejonowym w Garwolinie prowadzona jest księga wieczysta numer (...).

Zasadniczym zatem substratem zachowku, na który składa się majątek spadkowy po R. Ż. i dokonane przez nią darowizny, jest własność obu wskazanych powyżej nieruchomości gruntowych.

Celem ustalenia wartości substratu zachowku, Sąd dopuścił dowód z opinii biegłej G. K.. W opinii z dnia 11 października 2019 r. biegły ustalił, że wartość zabudowanej nieruchomości gruntowej, dla której prowadzona jest księga wieczysta numer (...), według stanu na datę 19 listopada 2009 r., wynosi 3.215.391 zł. Z kolei w opinii z dnia 24 września 2019 r. biegły ustalił, że wartość zabudowanej nieruchomości gruntowej, dla której prowadzona jest księga wieczysta numer (...), według stanu na datę 31 grudnia 2010 r., wynosi 78.100 zł. Sąd w całości podzielił pisemne

opinie biegłego G. K., ponieważ zostały one sporządzone fachowo, rzetelnie i przez osobę dysponującą wymaganymi kwalifikacjami, a ponadto zostały szeroko i przekonująco uzasadnione.

Mając na uwadze powyższe należy stwierdzić, że wartością substratu zachowku będzie suma aktualnej wartości obydwóch nieruchomości, tj. kwota **3.293.491 zł**.

Jak podniesiono powyżej, z tytułu zachowku po matce powodowi G. Ł. należała się połowa wartości udziału spadkowego, który przypadłby mu w wyniku ustawowego dziedziczenia po niej, tj. $\frac{1}{4}$ ($\frac{1}{2} : 2$). Następnie mnożąc ułamek stanowiący podstawę do obliczenia zachowku przez substrat zachowku ($\frac{1}{4} \times 3.293.491 \text{ zł}$) otrzymujemy należny powodowi zachowek w kwocie **823.372,75 zł**.

Jak ustalono powyżej, na mocy postanowienia Sądu Rejonowego w Garwolinie, wydanego w dniu 11 maja 2015 r. w sprawie I Ns 471/13, powód G. Ł. otrzymał od pozwanej kwotę 18.290 zł – tytułem spłaty w związku ze zniesieniem współwłasności zabudowanej nieruchomości gruntowej, położonej w O. i oznaczonej numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni 0,0900 ha. Oczywiście orzeczenie to zostało oparte na wcześniejszym postanowieniu spadkowym Sądu Rejonowego w Garwolinie, wydanym w dniu 4 stycznia 2012 r. w sprawie I Ns 891/11, które mocą postanowienia z dnia 22 kwietnia 2021 r. (I Ns 401/19) zostało wyeliminowane z obrotu prawnego. Patrząc zatem z perspektywy obecnego stanu prawnego wynikającego z powyższych orzeczeń, nie było żadnych podstaw do dokonania działu spadku po spadkodawczyni R. Ż., ponieważ na podstawie dziedziczenia testamentowego cały spadek przypadł pozwanej B. H..

Nawet gdyby w niniejszej sprawie, na potrzeby ustalenia wysokości należnego powodowi zachowku, uwzględnić otrzymaną przez powoda spłatę w kwocie 18.290 zł bądź równowartość $\frac{2}{8}$ części we współwłasności działki (...), tj. 19.525 zł ($\frac{2}{8}$ razy 78.100 zł = 19.525 zł), to i tak kwoty te jedynie w minimalnym stopniu stanowiłyby należny powodowi zachowek. Gdyby kwotę należnego powodowi zachowku (823.372,75 zł) pomniejszyć o kwotę 18.290 zł lub 19.525 zł, to i tak w dalszym ciągu powód mógłby oczekiwać odpowiednio kwot: 805.082,75 zł lub 803.847,75 zł.

Brak było podstaw do uwzględnienia w powyższym rozliczeniu wartości „odziedziczonych” przez powoda po matce mebli biurowych w kolorze olchy, jednego udziału w spółce (...) sp. z o.o. z siedzibą w W. oraz równowartości laptopa I. i drukarki laserowej O., ponieważ ostatecznie – z mocy postanowienia spadkowego SR w Garwolinie z dnia 22 kwietnia 2021 r. (I Ns 401/19) – stanowią one własność spadkobierczyni, tj. pozwanej B. H.. Już tylko na marginesie należy stwierdzić, że najprawdopodobniej wartość powyższych składników jest wręcz groszowa. Co ważne, w odniesieniu do tych składników żadna ze stron nie wniosowała o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego (biegłych) celem ustalenia ich wartości.

Skoro zatem ostatecznie powód dochodził tytułem zachowku kwoty jedynie 733.534,25 zł, to jego powództwo podlegało uwzględnieniu w całości. Mając na uwadze powyższą argumentację, Sąd na podstawie art. 991 par. 1 kc zasądził od pozwanej na rzecz powoda G. Ł. kwotę **733.534,25 zł** tytułem należnego mu zachowku po matce R. Ż..

Powód G. Ł. już w piśmie datowanym na dzień 25 sierpnia 2015 r. wezwał pozwaną do zapłaty na jego rzecz, tytułem należnego mu zachowku po matce, kwoty 425.668,76 zł. Przedmiotowe pismo nadane zostało listem poleconym na adres zamieszkania pozwanej w dniu 26 sierpnia 2015 r. (k. 38-42). W ocenie Sądu Okręgowego, uzasadniało to zatem uwzględnienie żądania powoda w zakresie zasądzenia odsetek ustawowych za opóźnienie od kwoty 425.668,76 zł za okres od dnia wytoczenia powództwa, tj. od dnia 1 lutego 2017 r. do dnia zapłaty. Powód dokonał rozszerzenia powództwa w piśmie procesowym z dnia 27 sierpnia 2020 r., które tego samego dnia zostało złożone na biurze podawczym Sądu Okręgowego w Siedlcach (k. 445-446). Na rozprawie w dniu 27 sierpnia 2020 r. pełnomocnik powoda został zobowiązany do złożenia odpisu powyższego pisma, a po uzupełnieniu tego braku odpis przedmiotowego pisma został przesłany do pełnomocnika pozwanej. Pełnomocnik pozwanej nie odebrał tego pisma, w związku z czym zostało ono po raz pierwszy awizowane w dniu 9 września 2020 r., po raz drugi zostało awizowane w dniu 17 września 2020 r., po czym zwrócone do nadawcy w dniu 28 września 2020 r. (k. 463). Skoro pismo zawierające rozszerzenie powództwa zostało po raz drugi awizowane w dniu 17 września 2020 r., to oznacza, że z upływem dnia 24 września 2020 r. pełnomocnik pozwanej miał możliwość jego odebrania i zapoznania się z jego treścią. Po doliczeniu zatem kolejnych siedmiu dni, w ciągu których pozwana winna zapłacić powodowi dalszą kwotę 307.865,49 zł, która

razem z wcześniejszą stanowiła wysokość dochodzonego zachowku w łącznej kwocie 733.534,25 zł, Sąd zasądził na rzecz powoda odsetki ustawowa za opóźnienie od kwoty, o którą rozszerzone zostało powództwo, tj. kwoty 307.865,49 zł, za okres od dnia 2 października 2020 r. do dnia zapłaty. W pozostałej części powództwo w zakresie żądanych odsetek ustawowych za opóźnienie jako niezasadne zostało oddalone.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 98 par. 1 kpc, uznając, że pozwana B. H. przegrała niniejszą sprawę w całości. Na zasądzoną na rzecz powoda tytułem zwrotu kosztów procesu kwotę składały się: kwota 10.800 zł – minimalne wynagrodzenie pełnomocnika procesowego reprezentującego w niniejszej sprawie powoda, kwota 5.000 zł – częściowa opłata od pozwu, 1.000 zł – zaliczka na poczet kosztów dowodu z opinii biegłego i 17 zł – opłata skarbową od udzielonego pełnomocnictwa. Łącznie zatem Sąd zasądził od pozwanej na rzecz powoda tytułem zwrotu kosztów procesu kwotę 16.817 zł.

Opłata od pozwu wyniosła ostatecznie w sprawie kwotę 36.677 zł, a powód uiścił ją jedynie częściowo w kwocie 5.000 zł. W związku z tym Sąd nakazał pobrać od pozwanej na rzecz Skarbu Państwa kwotę 31.677 zł tytułem brakującej części opłaty od pozwu. Z kolei łączne wynagrodzenie biegłego za sporządzenie opinii wyniosło w sprawie 12.379,23 zł, w tym 11.922,19 zł za opinię zasadniczą i 457,04 zł za opinię uzupełniającą (k. 347 i 398). Do kwoty 1.000 zł zostało ona pokryte z wpłaconej przez powoda zaliczki, zaś do kwoty 11.379,23 zł zostało ono tymczasowo pokryte z sum Skarbu Państwa. Powyższą kwotę Sąd również nakazał pobrać od pozwanej na rzecz Skarbu Państwa.

Mając na uwadze powyższą argumentację, Sąd orzekł jak w wyroku.